

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 186/02-56

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu Juraja Babjaka a zo sudcov Ľubomíra Dobríka a Eduarda Bárányu vo veci prijatej sťažnosti JUDr. D. K., bytom T., a Ing. Ľ. L., bytom N. M. n. V., zastúpených advokátkou Mgr. J. S., Advokátska kancelária, N. M. n. V., pre namietané porušenie základných práv podľa čl. 47 ods. 2 a 3, čl. 48 ods. 2 a čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky v konaní Najvyššieho súdu Slovenskej republiky vedenom pod sp. zn. 5 Tz 4/02 na verejnom zasadnutí 21. marca 2003 takto

r o z h o d o l :

1. Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením sp. zn. 5 Tz 4/02 zo 7. mája 2002 p o r u š i l základné práva JUDr. D. K. a Ing. Ľ. L. podľa čl. 47 ods. 3, čl. 48 ods. 2 a čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Tz 4/02 zo 7. mája 2002 z r u š u j e a vec mu v r a c i a, aby ju znovu prerokoval a rozhodol.

3. Vo zvyšnej časti sťažnosti **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Uznesením č. k. III. ÚS 186/02-19 z 28. novembra 2002 Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) prijal na ďalšie konanie sťažnosť JUDr. D. K. a Ing. L. L. (ďalej aj „sťažovatelia“, resp. „prvý sťažovateľ“ a „druhý sťažovateľ“), zastúpených advokátkou Mgr. J. S., z 23. augusta 2002 v časti namietajúcej porušenie základných práv podľa čl. 47 ods. 2 a 3 a čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) v konaní Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) vedenom pod sp. zn. 5 Tz 4/02, pričom vo zvyšnej časti ju odmietol. Na ústnom pojednávaní 21. februára 2003 pripustil rozšírenie sťažnosti aj o namietané porušenie základného práva oboch sťažovateľov podľa čl. 50 ods. 3 ústavy.

Podstata sťažnosti je vyjadrená v navrhnutom výroku nálezu, ktorý by mal ústavný súd vyniesť. Podľa neho konaním a rozhodovaním najvyššieho súdu o sťažnosti pre porušenie zákona v prospech sťažovateľov 7. mája 2002 pod sp. zn. 5 Tz 4/02 vrátane bez možnosti vyjadrenia sa k tejto sťažnosti a na neverejnom zasadnutí došlo k porušeniu základných práv sťažovateľov na verejné prerokovanie veci a v ich prítomnosti podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, na rovnosť účastníkov v konaní podľa čl. 47 ods. 3 ústavy, na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy a u druhého sťažovateľa aj k porušeniu práva na právnu pomoc v konaní pred súdmi podľa čl. 47 ods. 2 ústavy.

Sťažovatelia tiež navrhli, aby ústavný súd uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 5 Tz 4/02 zo 7. mája 2002 (ďalej len „uznesenie zo 7. mája 2002“) zrušil a tomuto súdu uložil povinnosť nahradiť im trovy konania na účet ich právnej zástupkyne v celkovej sume 24 344 Sk.

2. Sťažovatelia tvrdili, že v konaní najvyššieho súdu o sťažnosti pre porušenie zákona (ďalej aj „SPZ“), ktorú podal generálny prokurátor Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“) 12. februára 2002 v ich neprospech, boli porušené ich základné práva, a to už pri procesnom postupe pred rozhodovaním, pri samotnom rozhodovaní a predovšetkým uznesením zo 7. mája 2002.

K najzávažnejším porušeniam došlo u druhého sťažovateľa. Tento nebol vôbec o podaní SPZ informovaný, nebola mu daná možnosť, aby sa oboznámil s jej obsahom a aby sa k nej mohol vyjadriť. Tiež nemal možnosť zvoliť si v konaní právneho zástupcu, radíť sa s ním a uplatňovať svoje práva (uňho ide navyše aj o porušenie práva podľa čl. 47 ods. 2 ústavy).

Prvému sťažovateľovi, ako aj jeho obhajcovi, ktorého si mohol zvoliť, bola zaslaná SPZ na vyjadrenie a prostredníctvom obhajcu sa k nej aj vyjadril (na všetko však bola stanovená veľmi krátka lehota 6 dní). Uznesenie zo 7. mája 2002 neobsahuje žiadnu zmienku o tomto vyjadrení, ako ani o tom, ako sa s ním najvyšší súd vysporiadal (jeho oboznámenie nevyplýva ani zo zápisnice najvyššieho súdu o neverejnom zasadnutí).

Generálny prokurátor v SPZ žiadal nielen o vyslovenie porušenia zákona uzneseniami, ktorými došlo k zastaveniu ich trestných stíhaní, ale aj o zrušenie týchto uznesení a o pokračovanie v trestnom stíhaní. Vzhľadom na právnu kvalifikáciu stíhaných skutkov išlo o prípad nutnej obhajoby. Podľa sťažovateľov preto nebolo namieste, že najvyšší súd konal o SPZ na neverejnom zasadnutí (tam sa má konať spravidla najmä vtedy, keď ide o otázky menej závažné). Žiadne z ustanovení zákona nemožno podľa nich vykladať tak, aby smerovalo k potlačeniu niektorého z uznaných a deklarovaných práv a slobôd. Na neverejnom zasadnutí najvyšší súd konal a rozhodol bez účasti sťažovateľov a obhajcu prvého sťažovateľa, avšak za účasti zástupcu generálneho prokurátora.

Takto malo podľa sťažovateľov dôjsť k porušeniu ich základných práv podľa čl. 48 ods. 2, čl. 47 ods. 3 a čl. 50 ods. 3 ústavy, to znamená práva na verejné prerokovanie ich vecí a v ich prítomnosti, práva na rovnosť účastníkov v konaní, práva na obhajobu

a u druhého sťažovateľa navyiac aj k porušeniu práva na právnu pomoc v konaní pred súdmi podľa čl. 47 ods. 2 ústavy.

3. Najvyšší súd sa vyjadril k sťažnosti podaním zo 17. septembra 2002, pričom ju navrhol odmietnuť ako zjavne neopodstatnenú.

Podľa tohto vyjadrenia konanie najvyššieho súdu vo veci sťažovateľov prebiehalo v súlade s platnými ustanoveniami Trestného poriadku (ďalej len „TP“) v čase konania, a to jeho § 274 ods. 2 a § 240 a nasl., pričom rozhodnuté bolo podľa § 268 ods. 2, § 269 ods. 2, § 270 ods. 1 a § 272 TP, lebo boli splnené podmienky na takýto postup.

Navyiac, nad rámec ustanovení TP výslovne sa dotýkajúcich možností prerokovania SPZ na neverejnom zasadnutí bola sťažovateľom pred rozhodnutím poskytnutá možnosť vyjadriť sa k SPZ (obhajca prvého sťažovateľa sa aj vyjadril v jeho mene). Ani neexistencia takého vyjadrenia druhého sťažovateľa nemohla byť prekážkou pre rozhodnutie o podanej SPZ. Zo žiadneho ustanovenia TP napokon nevyplývala povinnosť najvyššieho súdu prerokovať podanú SPZ na verejnom zasadnutí, tak ako je koncipovaná sťažnosť podaná ústavnému súdu.

4. Keďže sťažovatelia po čiastočnom prijatí ich sťažnosti na ďalšie konanie trvali na tom, aby ústavný súd vo veci samej konal ústne pojednávanie, ústavný súd ho vykonal 21. februára 2003. Tu boli okrem iného prečítané vo veci zadovážené listiny a sťažovatelia doplnili, resp. upresnili ich písomné podania. Najvyšší súd sa písomne ospravedlnil a ústneho pojednávania sa nezúčastnil.

II.

Z písomných a ústnych vyjadrení účastníkov konania a listín, ktoré ústavnému súdu zaslali (vrátane spisu najvyššieho súdu), vyplývajú tieto relevantné skutočnosti.

Sťažovatelia boli trestne stíhaní ako obvinení vyšetrovateľom Okresného úradu vyšetrovania Policajného zboru T. (teraz Okresný úrad justičnej polície Policajného zboru T. - ďalej len „vyšetrovateľ“) pre skutky právne kvalifikované ako trestný čin sprenevery podľa § 248 ods. 1 a 2 Trestného zákona (ďalej len „TZ“; prvý sťažovateľ) a trestné činy sprenevery a podvodu podľa § 248 ods. 1 a 3 písm. d), resp. § 250 ods. 1 a 2 TZ (druhý sťažovateľ) v súvislosti najmä s mandátnou zmluvou medzi mestom N. D. a firmou T., s. r. o., N. D.

Vyšetrovateľ dvoma uzneseniami z 22. augusta 2001 sp. zn. OÚV-64/IL/99-So, ktoré nadobudli právoplatnosť 4. septembra 2001, zastavil podľa § 172 ods. 1 písm. b) TP trestné stíhanie proti obom sťažovateľom.

Generálny prokurátor podal najvyššiemu súdu 12. februára 2002 proti označeným uzneseniam vyšetrovateľa SPZ. Tvrdil, že týmito uzneseniami bol porušený TP v ustanoveniach § 2 ods. 6 a § 172 ods. 1 písm. b) v prospech sťažovateľov. Zároveň najvyšší súd požiadal, aby podľa § 268 ods. 2 TP toto porušenie vyslovil, podľa § 269 ods. 2 TP napadnuté uznesenia zrušil a podľa § 270 ods. 1 TP prikázal vyšetrovateľovi, aby vec v potrebnom rozsahu znovu prejednal a rozhodol.

Podaním, ktoré bolo najvyššiemu súdu doručené 3. apríla 2002, sa naň obrátil advokát JUDr. J. K. (ďalej len „advokát“), ktorý sťažovateľov obhajoval v konaní pred vyšetrovateľom. Keďže bol informovaný, že proti zastavujúcemu uzneseniu vyšetrovateľa bola podaná SPZ v neprospech sťažovateľov, požiadal o jej zaslanie - aby sa mohol s jej dôvodmi oboznámiť a následne sa k nej v mene sťažovateľov písomne vyjadriť (v zmysle realizácie ich ústavného práva na obhajobu).

Predseda činného senátu najvyššieho súdu 24. apríla 2002 nariadil kancelárii zaslať odpisy SPZ obom sťažovateľom, ako aj advokátovi spolu s prípismi. Sťažovateľom malo byť oznámené, že majú právo vyjadriť sa k SPZ a že na tento účel si môžu zvoliť obhajcu (lehota na vyjadrenie bola určená do 6. mája 2002). Advokát bol zase vyzvaný, aby predložil splnomocnenie od sťažovateľov na ich zastupovanie v konaní pred najvyšším

súdom (lebo jeho skoršie splnomocnenie zaniklo v zmysle § 41 ods. 5 TP pri skončení trestného stíhania), ktoré mal zaslať spolu s vyjadrením k SPZ do 6. mája 2002.

Predseda senátu zároveň v označený deň určil vo veci aj termín neverejného zasadnutia na 7. máj 2002 o 09.00 h s tým, aby bol o ňom upovedomený generálny prokurátor.

Zásielku z 24. apríla 2002 doručovanú do vlastných rúk prevzali prvý sťažovateľ a advokát (26., resp. 29. apríla 2002), nie však druhý sťažovateľ (zásielka sa vrátila najvyššiemu súdu 21. mája 2002 s údajom, že adresát je odsťahovaný).

Najvyššiemu súdu bolo 6. mája 2002 doručené vyjadrenie z 3. mája 2002 k SPZ od advokáta ako obhajcu prvého sťažovateľa (spolu s plnomocenstvom). Vyjadrenie obsahuje 5 strojom písaných strán, pričom bolo rozdelené do troch hlavných častí („Z dôvodu podľa § 2 ods. 6 a § 172 ods. 1 písm. b) Tr. por. nie je možné podať sťažnosť pre porušenie zákona“; „Právne posúdenie skutku trestného činu sprenevery“; „Právne posúdenie skutku tr. činu podvodu“).

Podľa zápisnice o neverejnom zasadnutí zo 7. mája 2002 najvyšší súd konal od 9.00 do 9.45 h v trojčlennom senáte za účasti zástupcu generálneho prokurátora a zapisovateľky. V priebehu tohto zasadnutia (pred záverečným návrhom prokurátora) mala byť prečítaná SPZ a „oboznámený obsah spisu OÚ vyšetovania PZ SR v T. OÚV 64/IL/99-So“ (neuvádza sa prečítanie alebo oboznámenie vyššie označeného vyjadrenia advokáta).

Na neverejnom zasadnutí najvyšší súd rozhodol uznesením, ktoré bolo neskôr písomne vypracované a doručené oprávneným osobám vrátane sťažovateľov 3., resp. 8. júla 2002. Podľa výroku tohto uznesenia bolo vyslovené, že:

„Právoplatnými uzneseniami vyšetrovateľa Okresného úradu vyšetovania PZ SR v T. z 22. augusta 2001, sp. zn. OÚV-64/IL/99-So-141-142 a 143-152 a v konaní, ktoré im predchádzalo, bol porušený zákon v ustanoveniach § 2 ods. 5, ods. 6 a § 172 ods. 1 písm. b) Tr. por. v prospech obvinených Ing. L. L. a JUDr. D. K.

Tieto uznesenia sa zrušujú.

Vyšetrovateľovi Okresného úradu vyšetrovania Policajného zboru SR v T. sa prikazuje, aby vec v potrebnom rozsahu znovu prejednal a rozhodol.“

V odôvodnení uznesenia najvyšší súd poukázal okrem iného najmä na nepreskúmateľnosť napadnutých uznesení vyšetrovateľa, dve skupiny navzájom si odporujúcich dôkazov a potrebu pokračovania v trestnom stíhaní (vrátane naznačeného doplnenia dokazovania).

III.

1. Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa § 49 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) sťažnosť môže podať fyzická osoba alebo právnická osoba (ďalej len „sťažovateľ“), ktorá tvrdí, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom sa porušili jej základné práva alebo slobody, ak o ochrane týchto základných práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Sťažovatelia namietali porušenie základných práv (resp., ich súčastí) podľa týchto článkov ústavy:

Článok 47 ods. 2: Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.

Článok 47 ods. 3: Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.

Článok 48 ods. 2: Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala ... v jeho prítomnosti ...

Článok 50 ods. 3: Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.

Najvyšší súd tvrdenia sťažovateľov neakceptoval a trval na tom, že vo veci postupoval v súlade s príslušnými ustanoveniami Trestného poriadku platného v rozhodnom čase, z ktorých mu navyše ani nevyplývala povinnosť prerokovať SPZ na verejnom zasadnutí.

Úlohou ústavného súdu bolo posúdiť, či najvyšší súd v konaní o SPZ interpretoval a aplikoval ustanovenia TP vo vzájomných súvislostiach a tak, aby boli rešpektované predovšetkým základné práva sťažovateľov podľa ústavy. Všeobecné súdy totiž nie sú zodpovedné len za výklad a aplikáciu zákonov, ale sú primárne zodpovedné aj za dodržiavanie základných práv a slobôd v zmysle čl. 144 ods. 1 a čl. 152 ods. 4 ústavy (mutatis mutandis I. ÚS 13/00, I. ÚS 49/01).

2. Najvyšší súd konal o SPZ ako mimoriadnom opravnom prostriedku v zmysle § 266 a nasl. TP, ktorý podal generálny prokurátor proti právoplatným uzneseniam vyšetrovateľa (orgánu prípravného konania).

Podľa § 274 ods. 1 TP o sťažnosti pre porušenie zákona rozhoduje najvyšší súd na verejnom zasadnutí za účasti generálneho prokurátora. Na neverejnom zasadnutí môže najvyšší súd rozhodnúť podľa § 268 ods. 1 a tiež o sťažnosti pre porušenie zákona, ak bol zákon porušený v neprospech obvineného a z obsahu sťažnosti pre porušenie zákona je zrejmé, že vytýkané nedostatky povedú k zrušeniu celého napadnutého rozhodnutia a k postupu podľa § 270 ods. 1.

Podľa ods. 2 cit. ustanovenia o sťažnosti pre porušenie zákona môže najvyšší súd rozhodnúť na neverejnom zasadnutí aj vtedy, ak bola podaná proti rozhodnutiu niektorého z orgánov prípravného konania alebo proti rozhodnutiu súdu, ktoré má základ v rozhodnutí podľa § 188 ods. 1 písm. a) až f) a § 188 ods. 2 alebo proti rozhodnutiu súdu vo vykonávacom konaní.

Najvyšší súd sa rozhodol postupovať podľa § 274 ods. 2 TP a konať na neverejnom zasadnutí, teda využil možnosť, ktorú TP formálne pripúšťal.

Keby bol najvyšší súd konal na verejnom zasadnutí za obligatórnej účasti generálneho prokurátora (ako subjektu, ktorý podal SPZ) v zmysle § 274 ods. 1 TP, musel by postupovať aj v súlade s ustanoveniami TP o verejnom zasadnutí. Ide najmä o povinnosti predvolať osobu, ktorej účasť je na ňom nevyhnutná, alebo upovedomiť osobu, ktorá môže byť priamo dotknutá rozhodnutím, spolu s pripojením odpisu návrhu, ktorým bol na verejné zasadnutie daný podnet (§ 233 ods. 1); právo osoby, ktorá môže byť priamo dotknutá rozhodnutím, vyjadriť sa na verejnom zasadnutí k návrhu (§ 235 ods. 1); primerané použitie ustanovení o dokazovaní na hlavnom pojednávaní, ak sa vykonávajú dôkazy (§ 235 ods. 2); a tiež právo predniesť konečný návrh a právo obvineného hovoriť posledný (§ 235 ods. 3).

Keď sa najvyšší súd rozhodol konať na neverejnom zasadnutí podľa TP platného a účinného v tom čase, stačilo o ňom upovedomiť iba prokurátora (§ 241). Tento sa aj neverejného zasadnutia zúčastnil, pričom po tom, ako bola prečítaná SPZ a bol oboznámený vyšetrovací spis, predniesol konečný návrh (§ 243 ods. 2). Sťažovateľom nebol pôvodne zaslaný ani odpis SPZ a keďže ich účasť bola na neverejnom zasadnutí vylúčená (§ 242 ods. 3), neboli naň logicky predvolávaní alebo upovedomovaní a nemohli sa ho zúčastniť. Len na základe iniciatívy advokáta bol odpis SPZ doručený jemu a prvému sťažovateľovi, pričom v mene tohto sťažovateľa sa advokát aj k SPZ písomne vyjadril (toto vyjadrenie však nebolo na neverejnom zasadnutí prečítané alebo oboznámené a najvyšší súd sa ním v uznesení zo 7. mája 2002 ani nezaoberal). Vzhľadom na to, že nebolo preukázané doručenie výzvy predsedu senátu z 24. apríla 2002, ako ani odpisu SPZ druhému

sťažovateľovi, treba vychádzať z jeho tvrdenia, že o SPZ a uznesení najvyššieho súdu zo 7. mája 2002 sa dozvedel až po doručení mu tohto uznesenia v júli 2002.

3. Konanie najvyššieho súdu ako orgánu činného v trestnom konaní o SPZ podľa § 266 a nasl. TP je trestným konaním v zmysle § 12 ods. 11 TP, a preto sa naň vzťahujú všetky významné ustanovenia TP o trestnom konaní vrátane základných zásad. Ide okrem iného o povinnosť orgánov činných v trestnom konaní dôsledne zachovávať občianske práva zaručené ústavou (§ 2 ods. 4) a zásadu, že ten, proti komu sa trestné konanie vedie, musí byť v každom období konania poučený o právach umožňujúcich mu plné uplatnenie obhajoby a o tom, že si tiež môže zvoliť obhajcu; všetky orgány činné v trestnom konaní sú povinné umožniť mu uplatnenie jeho práv (§ 2 ods. 13).

Trestné stíhanie sťažovateľov ako obvinených pre skutky právne kvalifikované ako trestné činy - na ktoré TZ ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou prevyšujúcou päť rokov, a preto ide o dôvod nutnej obhajoby podľa § 36 ods. 3 TP – bolo právoplatne skončené uzneseniami vyšetrovateľa o zastavení trestného stíhania v septembri 2001. Išlo o dôvod neprípustnosti ďalšieho trestného stíhania v zmysle § 11 písm. e) TP za predpokladu, že takéto rozhodnutia nebudú v predpísanom konaní zrušené (predpísaným konaním je aj konanie o SPZ).

Podaním SPZ najvyššiemu súdu 12. februára 2002 došlo k začatiu konania o nej na najvyššom súde. Išlo o trestné konanie, ktoré bolo vedené proti sťažovateľom ako bývalým obvineným (v konaní pred vyšetrovateľom) za účelom rozhodnutia o opodstatnenosti SPZ. V prípade jej opodstatnenosti prichádzalo do úvahy okrem vyslovenia porušenia zákona v napadnutom konaní aj zrušenie uznesení vyšetrovateľa. To znamená odpadnutie prekážky veci už rozhodnutej (ako dôvod neprípustnosti trestného stíhania), obnovenie procesného postavenia sťažovateľov v trestnom stíhaní ako obvinených a pokračovanie v ňom.

V § 36a ods. 2 TP je okrem iného uvedené, že v konaní o SPZ musí mať odsúdený obhajcu, ak ... b) ide o trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica prevyšuje päť rokov.

Keďže odsúdený a bývalý obvinený (proti ktorému bolo trestné stíhanie právoplatne zastavené) sú v konaní o SPZ osoby nachádzajúce sa v analogických situáciách, pretože v tomto konaní prichádza u oboch do úvahy odstránenie prekážky veci rozhodnutej podľa § 11 ods.1 písm. e) TP, nie je opodstatnené, aby sa s nimi nezaobchádzalo rovnako, to znamená, aby pri trestnom čine, ktorý je dôvodom nutnej obhajoby u odsúdeného podľa § 36a ods. 2 písm. b)TP, nebol takýto trestný čin aj dôvodom nutnej obhajoby u bývalého obvineného.

Pri výklade základných práv a slobôd podľa ústavy, ktoré súvisia s trestným konaním alebo trestným stíhaním, treba vychádzať zo vzájomných súvislostí príslušných ustanovení ústavy a TP a účelu zabezpečenia účinnej ochrany ako základných práv a slobôd osoby, proti ktorej je vedené trestné konanie, tak aj iných do úvahy prichádzajúcich ústavných hodnôt.

Keď ústava v čl. 17 ods. 2 napr. uvádza, že nikoho nemožno stíhať inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon, pod takýmto spôsobom treba chápať aj postup orgánov činných v trestnom konaní v súlade s ich povinnosťami uvedenými napr. v § 2 ods. 4 a 13 TP. Z týchto ustanovení vyplýva, že dôsledné zabezpečenie občianskych práv zaručených ústavou vrátane práva na obhajobu sa nevzťahuje iba na osoby trestne stíhané (užší pojem), ale aj na osoby, proti ktorým sa vedie trestné konanie (širší pojem). Podľa § 12 ods. 11 TP je trestným stíhaním úsek konania od začatia trestného stíhania až do právoplatného rozsudku, prípadne iného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej, pričom trestným konaním sa rozumie všeobecne konanie podľa TP, to znamená aj štádiá predchádzajúce (napr. postup pred začatím trestného stíhania podľa § 158 a § 159 TP) alebo nasledujúce po trestnom stíhaní vrátane konania najvyššieho súdu o SPZ.

Procesné postavenie obvineného je späté s trestným stíhaním, to znamená, že k vzneseniu obvinenia môže dôjsť len v už začatom trestnom stíhaní. Takéto procesné postavenie, po podaní obžaloby označované ako obžalovaný, trvá až do právoplatného skončenia trestného stíhania.

V súvislosti s trestným konaním alebo trestným stíhaním ani ústava nepoužíva jednotnú terminológiu, ktorá by znamenala, že do úvahy prichádzajúce základné práva a slobody majú byť zaručené iba obvinenému v priebehu trestného stíhania. Napr. v čl. 17 sa garancie na rozdiel od ods. 3, kde sa vzťahujú iba na obvineného, v ods. 2 týkajú aj podozrivého z trestného činu, pričom v ods. 1 sa tiež uvádza, že nikoho (to znamená nielen obvineného) nemožno pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. V čl. 50 ods. 2 ústavy je zase uvedené, že každý (teda nielen obvinený), proti komu sa vedie trestné konanie (teda nielen trestné stíhanie), považuje sa za nevinného ...

Aj z uvedeného vyplýva, že niektoré ústavné garancie sú (až na výnimky) späté iba s osobou obvineného a prebiehajúcim trestným stíhaním (napr. čl. 17 ods. 3 ústavy), pričom iné nie sú takto obmedzené a týkajú sa aj osôb mimo procesného postavenia obvineného a prebiehajúceho trestného stíhania.

Napr. aj z povahy základného práva na obhajobu vyplýva, že toto právo nemôže byť obmedzené iba na osobu obvineného, obžalovaného, prípadne odsúdeného, ale vzťahuje sa aj na osoby v iných procesných postaveniach, proti ktorým je vedené trestné konanie vrátane bývalého obvineného v konaní najvyššieho súdu o sťažnosti pre porušenie zákona podľa § 266 a nasl. TP. Pojem „obvinený“ v čl. 50 ods. 3 ústavy preto treba vykladať rozširujúco v uvedenom smere.

4. Tým, že SPZ bola podaná proti napadnutým rozhodnutiam vyšetrovateľa o zastavení trestného stíhania sťažovateľov (v ich neprospech), konanie najvyššieho súdu o nej treba považovať za trestné konanie vedené proti sťažovateľom, v ktorom mali mať postavenie strany (podľa § 12 ods. 6 TP sa stranou rozumie aj ten, proti komu sa vedie trestné konanie). Obsahom tohto procesného postavenia, ktoré vyjadrovala aj ich pozícia bývalých obvinených, sú práva prislúchajúce obvinenému podľa § 33 TP. Ide najmä o práva vyjadriť sa, uvádzať dôkazy na svoju obhajobu a zvoliť si obhajcu, pričom podľa ods. 3 citovaného ustanovenia sú všetky orgány činné v trestnom konaní povinné vždy obvineného o jeho právach poučiť a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie.

V konaní najvyššieho súdu o SPZ podanej proti právoplatnému uzneseniu orgánu prípravného konania o zastavení trestného stíhania obvineného ide o základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy. Obsahom tohto práva je právo bývalého obvineného, aby nezávislý a nestranný súd rozhodol o jeho trestnom obvinení, čo v podstate znamená rozhodnúť, či trestné stíhanie zostane zastavené alebo v konaní o trestnom obvinení bude pokračované.

Pretože v konaní o SPZ išlo sťažovateľom o veľa (odpadnutie prekážky veci už rozhodnutej v ich prospech), bolo potrebné, aby ich právo na súdnu ochranu bolo náležite rešpektované. To sa mohlo stať len v konaní, ktoré zodpovedá účelu TP podľa § 1 ods. 1 a rešpektuje aj ústavnoprosesné princípy, resp. základné práva podľa ústavy, akými sú napr. rovnosť účastníkov (strán) v konaní (čl. 47 ods. 3), právo účastníka na verejné prerokovanie veci a v jeho prítomnosti (čl. 48 ods. 2) a právo na obhajobu (čl. 50 ods. 3), teda v spravodlivom súdnom konaní. Rovnosť účastníkov v konaní a označené základné práva sú (popri inom) súčasťami spravodlivého súdneho konania, spolu súvisia a vzájomne sa podmieňujú.

5. Rovnosťou strán v konaní podľa čl. 47 ods. 3 ústavy sa ústavný súd zaoberal vo svojej doterajšej rozhodovacej činnosti vo vzťahu k občianskemu súdnomu konaniu. Okrem iného uviedol, že táto zásada sa prejavuje vytváraním rovnakých procesných podmienok a rovnakého procesného postavenia subjektov, o ktorých právach a povinnostiach rozhoduje občianskoprávny súd (PL. ÚS 43/95, II. ÚS 121/02). Obsah práva rovnosti ako jedného z určujúcich ústavnoprávných princípov občianskeho súdneho procesu spočíva v tom, že všetci účastníci občianskeho súdneho konania (osobitne sporového konania), ako aj iného civilného procesu majú rovnaké procesné práva a povinnosti, ktoré uplatňujú a plnia za rovnakých podmienok bez zvýhodnenia alebo diskriminácie niektorej z procesných strán (II. ÚS 35/02).

Rovnosť medzi obvineným a prokurátorom v trestnom konaní je relatívna vzhľadom na rozdiel v ich procesnom a najmä faktickom postavení, ktorý vyplýva z ich rozdielnych funkcií a možností (napr. za prokurátorom stojí štátny aparát a donucovacia štátna moc). Ich

rovnosť je potom prilihavejšie vyjadriteľná ako zásada rovnosti zbraní tvoriaca prvok spravodlivého súdneho konania podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), charakterizovaná v judikatúre k dohovoru. Ide o právo, aby každá strana súdneho konania mala možnosť hájiť si svoju vec pred súdom za podmienok, ktoré ju podstatne neznevýhodňujú v pomere k druhej strane (napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci De Haes a Gijssels v. Belgicko z 24. februára 1997, § 53).

V konaní najvyššieho súdu o SPZ bol jednou stranou štát, zastúpený generálnym prokurátorom, a druhou stranou sťažovatelia ako bývalí obvinení.

Z priebehu konania o SPZ je evidentné, že procesné práva strany v trestnom konaní boli rešpektované len u generálneho prokurátora, ktorý bol o konaní najvyššieho súdu v merite veci (na neverejnom zasadnutí) aj upovedomený a aktívne sa na ňom zúčastnil.

Druhý sťažovateľ sa vôbec o konaní najvyššieho súdu nedozvedel, a preto jeho základné právo na rovnosť v súdnom konaní podľa čl. 47 ods. 3 ústavy bolo porušené.

Toto právo bolo porušené aj u prvého sťažovateľa. Hoci mu bol odpis SPZ doručený, takisto ako aj advokátovi a mal možnosť písomne sa k nej vyjadriť, v porovnaní s generálnym prokurátorom bol podstatne znevýhodnený, pretože sa nemohol zúčastniť neverejného zasadnutia (naviac, jeho písomné vyjadrenie nebolo na tomto zasadnutí prečítané, resp. oboznámené a nie je o ňom zmienka ani v uznesení zo 7. mája 2002).

6. K právu na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy, resp. čl. 6 ods. 3 písm. b) a c) dohovoru v konaní najvyššieho súdu o SPZ ústavný súd už v náleze sp. zn. III. ÚS 6/00 z 13. júla 2000 (publikovanom v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, ročník 2000, pod č.19/2000) uviedol:

1. nezabezpečenie obhajcu v konaní o SPZ v rozpore s ustanovením o nutnej obhajobe podľa § 36a ods. 2 písm. b) TP je v príčinnej súvislosti s porušením čl. 50 ods. 3 ústavy;

2. obvinený, ak nie je informovaný o konaní najvyššieho súdu a nemá naň prístup, nemôže realizovať práva garantované čl. 50 ods. 3 ústavy, teda využiť čas a možnosť na prípravu obhajoby a obhajovať sa sám alebo prostredníctvom obhajcu;

3. práva na obhajobu, ktoré sú garantované v čl. 6 ods. 3 písm. b) a c) dohovoru, treba zabezpečiť aj v konaní o SPZ.

V tomto náleze ústavný súd tiež uviedol, že hoci mal najvyšší súd podľa § 274 ods. 2 TP formálne možnosť voľby medzi konaním verejného a neverejného zasadnutia, v súlade s čl. 152 ods. 4 ústavy neverejné zasadnutie konať nemohol, pretože pri takomto konaní nemožno zabezpečiť právo na obhajobu garantované čl. 50 ods. 3 ústavy.

V teraz prejednávanej veci sťažovateľov ústavný súd nemá dôvod odchýliť sa od už vyslovených právnych názorov a musí konštatovať, že napriek ich vysloveniu a publikovaniu znovu došlo v konaní najvyššieho súdu o SPZ k porušeniu práva sťažovateľov na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy. Rozdiel v porušení tohto práva je u sťažovateľov iba kvantitatívny. U druhého sťažovateľa došlo k nerešpektovaniu práva v podstate v celej jeho šírke. U prvého sťažovateľa zase nebolo zďaleka zabezpečené dôsledne a v plnom rozsahu v zmysle § 2 ods. 4 a 13 a § 33 ods. 3 TP.

7. Pokiaľ ide o právo sťažovateľov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy (v časti, aby sa ich vec verejne prerokovala a v ich prítomnosti), TP formálne pripúšťal, aby najvyšší súd konal o SPZ na verejnom alebo neverejnom zasadnutí. Keď zákon formálne umožňuje súdu konať dvoma rozdielnymi spôsobmi, súd musí prihliadnuť na konkrétne okolnosti prípadu a zvoliť takú formu konania, pri ktorej sú rešpektované základné práva a slobody. Keďže najvyšší súd takto nepostupoval a namiesto verejného zasadnutia konal na neverejnom zasadnutí, porušil aj označené právo sťažovateľov.

8. S poukazom na doposiaľ uvedené ústavný súd sťažnosti vyhovel a v bode 1 výroku tohto nálezu vyslovil porušenie základných práv sťažovateľov podľa čl. 47 ods. 3, čl. 48 ods. 2 a čl. 50 ods. 3 ústavy uznesením najvyššieho súdu zo 7. mája 2002 (čl. 127 ods. 2 ústavy, § 56 ods. 1 zákona o ústavnom súde).

Druhý sťažovateľ navrhoval aj vyslovenie porušenia jeho základného práva podľa čl. 47 ods. 2 ústavy. Pretože všeobecné právo na právnu pomoc v konaní pred súdom bolo v tomto prípade už obsiahnuté v špeciálnom práve na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy, ústavný súd návrhu na vyslovenie porušenia práva podľa čl. 47 ods. 2 ústavy nevyhovel (bod 3 výroku nálezu).

Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, zruší tiež právoplatné rozhodnutie, ktorým boli porušené základné práva alebo slobody. Ústavný súd preto zrušil uznesenie najvyššieho súdu zo 7. mája 2002 (bod 2 výroku nálezu).

Keďže podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a § 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ústavný súd môže zároveň vrátiť vec na ďalšie konanie, pričom záujmy ochrany ústavnosti tiež vyžadujú takýto postup, vec bola vrátená najvyššiemu súdu, aby ju znovu prerokoval a rozhodol.

Týmto náleznom ústavného súdu sa vec vracia do štádia po podaní SPZ generálnym prokurátorom. Povinnosťou najvyššieho súdu bude prerokovať SPZ a rozhodnúť o nej pri rešpektovaní aj základných práv sťažovateľov podľa čl. 47 ods. 3, čl. 48 ods. 2 a čl. 50 ods. 3 ústavy, pričom v tomto postupe bude viazaný vysloveným právnym názorom ústavného súdu (§ 56 ods. 6 zákona o ústavnom súde).

9. Návrhu sťažovateľov, aby bola najvyššiemu súdu uložená povinnosť uhradiť im trovy konania pred ústavným súdom na účet ich právnej zástupkyne v celkovej sume 24 344 Sk, ústavný súd nevyhovel (bod 3 výroku nálezu).

Túto sumu nemali sťažovatelia na ústnom pojednávaní 21. februára 2003 špecifikovanú a ich právna zástupkyňa uvedený nedostatok neodstránila ani v určenej lehote troch dní.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

Vyhlásené v Košiciach 21. marca 2003